

УКРАЇНА ЯК СИМВОЛ-ДОМІНАНТА У НЕОРОМАНТИЧНІЙ ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

Василь Симоненко був справжнім патріотом своєї, неіснуючої тоді держави України, підтвердженням цього є весь його невеликий творчий доробок (найвідомішими українцям зі школи є поетичні твори, такі, зокрема, як «Жорна», «Піч», «Баба Онися», «Русь», «Дід умер», «Україно, п'ю твої зіниці», «Лебеді материнства», «Берег чекання» та інше). Про себе поет-публіцист і журналіст завжди говорив так: «Я – українець. Оце і вся моя автобіографія» [2]. Діалог із Україною, із українським народом, поставленим у підневільні та злиденні умови життя, звернення до славного минулого українців – це міцна основа майже всієї його громадянської поезії, саме вона довгий час привертала увагу читачів, хоч зараз стала менш цікавою.

Актуальність статті полягає у спробі визначення місця образу України в ліричних творах і в публіцистичній поезії Василя Симоненка.

Мета статті – проаналізувати пафос творчого доробку шістдесятника, відлигівця Василя Симоненка, охарактеризувавши окремі образи-символи в його поезіях.

Василь Симоненко – знакова постать другої половини ХХ століття – і то не тільки в розрізі мистецькому, літературному, а й у контексті суспільному, оскільки його поезія перейнята таким потужним громадянським пафосом, що його могли почути не тільки друзі-відлигівці та вороги-режимівці, а й звичайні українці (у цьому контексті варто лише нагадати такі поетичні твори: «Лебеді материнства», «Ти знаєш, що ти людина», «Дід умер») [5, с. 12].

Євген Сверстюк якось наголосив, що Василь Симоненко належить до тих людей, чії біографії треба вивчати як частку історії України [5, с. 4]. Поезії В. Симоненка сприймається як символ правди художнього слова, незрадлива синівська любов до Вітчизни (еталонною тут є, на наше переконання, багато риторично поезія «Земле рідна! Мозок мій світліс...»):

*... я живу тобою і для тебе,
Вийшов з тебе, в тебе перейду,
Під твоїм високочолим небом
Гартував я душу молоду [1].*

Окремі твори нагадують зізнання поета в коханні своїй рідній, мудрій Україні. В Україні ніколи не забували Василя Симоненка, читач ставився до нього з любов'ю. Його поезія справді полум'яна, спонукальна завдяки своїй риторичності, вона весь час пробуджувала сумління, кликала на боротьбу проти брехні, підлості, зрадництва, лакейства; усе це послугувало аргументом для вивчення творчості шістдесятника у контексті історії, права, різних видів мистецтва в школі. За інвективні вірші, за розслідування трагедії в Биківнянському лісі Василя Симоненка, як і художницю Аллу Горську, карали навіть після смерті – ігноруванням, фальсифікаціями, забуттям.

Василь Симоненко прожив лише 28 років, загинувши від репресивних дій тоталітарної системи, як і чимало інших авторів; тобто для літературної творчості було менше десяти років. Олесь Гончар назвав Василя Симоненка «витязем молоді української поезії» [5, с. 306]. Про себе поет написав так: «Щось у мене було від діда Шевченка і від прадіда Сквороди» [3].

Хрестоматійна патріотична поезія «Україно, п'ю твої зіниці...» написана у формі монологу ліричного героя, зверненого до матері-України. Василь Симоненко звертається до України як до рідної неньки, його синівська розмова щира й задушевна. У ній відчуваються Шевченкові традиції:

*Україно! Ти моя молитва.
Ти моя розпука вікова...
Гримонить над світом люта битва
За твоє життя, твої права [1].*

У вирі буденної суєти, між тривогами й битвами «за твоє життя, твої права» («Україно, п'ю твої зіниці» [1]), ліричний герой стає неоромантичним, у ньому багато романтичного пафосу від Володимира Сосюри: він наче на хвилину зупинився, щоб звести подих, щоб подивитися в материнські очі, тобто в очі України також (нагадаємо тут, що Василя Симоненка виховали бабуся з дідусем, батьки матері), побачити все, що приховане в них тільки для єдиного сина; усе це не могло не відбитися в творчості. Бурхливе життя планети Землі, зображене фрагментарно, постійно перериває тихий монолог шукача, пілігрима, або ж це діалог сина-патріота і матері, матері України, тому в поезії багато різноманітних звертань: «Україно!», «мамо, горда і вродлива», «нене» («Україно, п'ю твої зіниці...»). Контрадикторні, протилежні інтонації знаходимо у звертанні до тих, хто заважає тій тихій, проникливій розмові:

*Ради тебе перли в душі сію,
Ради тебе мислю і творю –
Хай мовчать Америки й Росії,
Коли я з тобою говорю [1].*

Наведемо тут приклад іншої гнівної риторики, за якою відразу впізнають публіцистику Василя Симоненка («Україно, п'ю твої зіниці...»):

*Одійдіте, недруги лукаві!
Друзі, зачекайте на путі!
Маю я святе синівське право
З матір'ю побуть на самоті [1].*

Вияв високої, патетичної любові до України чи не найпотужніше звучить у сповідально-ораторійній поезії «Земле рідна! Мозок мій світліє...»:

Земле рідна! Мозок мій світліє,

*І душа ніжнішою стає,
Як твої сподіванки і мрії
У життя вливаються моє [1].*

Та найпопулярнішим серед читачів уже в добу СРСР стала Симоненкова колискова «Лебеді материнства», що сприймається в пісенному еквіваленті, як ліричний гімн (традиція таких творів надзвичайно потужна в українській культурі, що свідчить про її високий рівень):

*Припливайте до колиски, лебеді, як мрії,
Опустіться, тихі зорі, синові під віі.*

*Темряву тривожили криками півні,
Танцювали лебеді в хаті на стіні.*

*Лопотіли крилами і рожевим пір'ям,
Лоскотали марево золотим сузір'ям [1].*

Мати і Батьківщина завжди ототожені в віршах шістдесятника з людиною жіночої статі – з дівчиною чи з жінкою, із мамою чи з бабусею. Поет застерігає й заповідає: що б не спіткало українця в житті, якщо б навіть довелося впасти на чужому полі (тобто в боротьбі, натяк на Другу світову війну – дуже багато українців загинуло саме з 1944 року, коли визволяли Європу, борючись у 53 арміях світу про гітлерівського режиму), то «*прийдуть з України верби і тополі...*» [1], а тому твір пронизує надважлива державотворча ідея:

*Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину [1].*

Вільнодумний, експресивний козацький Василів дух, у чому не сумнівається його читач, бунтував проти наруги над кожною особистістю в СРСР, від репресивного свавілля більшовицьких можновладців. А тому він не втомлювався й не боявся опонувати режимові своєю відвертістю, звирявся в любові до України, що має надзвичайно багато смислових повторів («Україно, п'ю твої зіниці»):

Україно! Ти – моя молитва,

*Ти моя розпука вікова...
Гримотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права [4].*

Підозріле ставлення тоталітарної влади СРСР до Василя Симоненка спричинене не тільки його чесною громадянською позицією та сміливими трибунними віршами. На це вплинув і той факт, що твори поета побачили світ на Заході, у Європі, а саме в мюнхенській «Сучасності» було опубліковано щоденникові «Окрайці думок» та недруковані в Україні вірші [5, с. 9].

Любов до окупованої режимом Вітчизни знайшла своє відображення в багатьох поезіях Василя Симоненка, під впливом боротьби й любові він створив шедевр української та європейської поезії, колискову «Лебеді материнства», адже твір можна читати людям будь-якого віку, він наповнений казкотворчістю, материнством і патріотизмом. Це, без перебільшення, гімн незрадливій материнській любові та синівській відданості, а також безмежній вірності Батьківщині. На думку молодого автора, є величини – духовні, незмінні, вічні, серед них найперші – Батьківщина й мати, вибирати або зрікатися яких – великий гріх.

Те, що за формою твір є колисковою, видно відразу, це з перших рядків – домінують тут казка й мудре та щире напучування матері малесенькому синові. Композиційно твір розгортається у сплетінні кількох взаємопов'язаних мотивів. Спочатку це мотив казкового дивосвіту, яким огорнена дитина завдяки великим старанням одного з батьків – матері.

Автор добре розумів, що турбота материнська і ніжність, а також батьківська опіка – то найперші підвалини щасливого дитинства, яке справді неможливо уявити без казки й пісні народної, без колискової, без загадки, без забавлянки, ці ознаки вбачаємо у творі. У духовному світі радянських українців вони продовжували відігравати надважливу виховну роль. А мотив казкового дивосвіту

Василь Симоненко вміло пов'язав із образом рідної хати, що сповнений «материнської доброї ласки», твір захоплює від початку чарівним танцем незвичайних рожевих лебедів (відблиск вечірнього сонця на стіні) і фантазмагоричними сивими очима казки [2].

Для втілення свого задуму Василь Симоненко обрав такий легкий вид строфи, як двовірш, це давало йому змогу висловлювати глибокі філософські думки стисло, ёмко, сконцентровано й афористично. Поезія завершується рядками, що стали крилатими:

Можна все на світі вибирати, сину.

Вибрати не можна тільки Батьківщину [1].

Для глобального, планетарного відображення рідного краю в ліриці поета-шістдесятника щедро використано прийом персоніфікації, що засвідчує опосередковано рефлексію образів у архетипному смислі «Великої матері». Так у поезії Василя Симоненка ліричний герой гостро відчуває межову вдячність рідній землі як простій жінці-працівниці («Спасибі»):

Я вклонюся землі і скажу їй:

– Спасибі,

що мені ти прослалася, тепла, до ніг... [1].

Подібне простежуємо й далі: «Будь безсмертна в своїх трудівничих літах» (поезія «Спасибі» зі збірки «Тиша і грім»). Захоплення рідною землею вічне, як «дівчам» у «кісниках барвистих із райдуг веселих / з білим бантиком чистих, замріяних хмар» [1], «найгеніальнішою з породіль» (поезія «Крик ХХ віку» зі збірки «Земне тяжіння», [1]); автор підкреслював щоразу жіночу сутність України. Таке ставлення до землі ліричного героя віршів Василя Симоненка вичерпно вмотивовує його поетичну ніжність і до неї, та до її природи: «*Легко ніжність мою голубину збагнути*» (поезія «Спасибі») [5, с. 2].

Дмитро Павличко свого часу писав про поета: «Він мало жив, немов літак, що ховається за обрієм швидше, ніж доб'ється до нашого слуху шум його двигунів. Василь

Симоненко зник за пругом життя скоріше, ніж долинув до нас могутній гук його серця, зарядженого тривогою двадцятого віку і любов'ю до української землі» [5, с. 16].

«...Василь Симоненко писав просто і чесно, він тільки виписувався, тільки починався. Йому, відірваному від столиці і її новацій, було найтяжче. Симоненкові судився найдовший шлях у поезію і – на пекучий сум – найкоротше життя», – таким глибоким переживанням наситила свої спогади про досліджуваного автора Ірина Жиленко на сторінках «*Homо feriens*» [5, с. 11].

Отже, патріотизм шістдесятника Василя Симоненка не є штучним чи силуваним, він не показний, а природний, глибинний, зафіксований на генному рівні, загострений певною межовою ситуацією, що склалася тоді в підневільному суспільстві СРСР, тому в черговий раз усе це ставило мистця перед вибором: згинатися й далі перед нікчемною тоталітарною владою чи здобуватися на свободу. У своїх часто публіцистичних віршах Василь Симоненко звертався до України як до рідної матері, він учив читача безмірно поважати й ніжно любити землю роду й народу. У його творах ліричний герой веде чесний діалог із читачем, звертається до того, про кого пише, а найчастіше це його ліричні візаві: рідна земля й ненька або ж сили природи.

Література

1. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...»: Тарас Мельничук і літературний процес 60-90-х років в Україні. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. 152 с.

2. Радченко В. Образ України у творчості Василя Симоненка і Василя Стуса. URL : <http://mij-kraj.com.ua/literaturoznavstvo-movoznavstvo-ta-folklor/obraz-ukrainy-u-tvorchosti-vasyliya>

3. Симоненко В. Абетковий покажчик творів. URL : <http://poetyka.uazone.net/symonenko/>

4. Симоненко В. Ти знаєш, що ти – людина? Вірші, сонети, поеми, казки, байки. Київ, 2005. 269 с.

5. Тарнашинська Л. Василь Симоненко : «Україно, ми моя молитва». Київ, 2007. 120 с.

6. Шаф О. Лірика Т. Мельничука та Василя Симоненка : світоглядно-естетичні паралелі в контексті шістдесятництва // Літературознавство. 2011. С. 304–307.

Дубіцька Наталія – студентка 4 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська поезія другої половини ХХ століття, поезія шістдесятників.

Тетяна Соколовська

Наук. керівник – к. філол. н., ст. викл. Зелененька І. А.

ЧОРНОБИЛЬСЬКА ТРАГЕДІЯ В ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО

Актуальність дослідження полягає у вивченні Чорнобильської трагедії в творчості Ліни Костенко, що залишаються недостатньо вивченими. У багатьох українських та зарубіжних письменників є твори присвячені Чорнобильській трагедії. Цим самим, вони не приховують і не замовчують правди, тому що прийдешні покоління мусять знати про жахливу катастрофу України і винести з неї урок, що відповідальність за майбутнє тільки в наших руках. Чорнобильська катастрофа хвилювала і Ліну Костенко. Відлуння цієї трагедії чути у творах поетеси, в її публіцистичних матеріалах, у повісті «Зона відчуження» (1996 р.) і навіть у документальному фільмі «Чорнобиль, тризна» (1993 р.).

Метою статті є виявлення особливостей трактування трагедії Чорнобиля в творчості Ліни Костенко, що